

Fedorowicz, Małgorzata

Dorobek wydawniczy Ignacego Danielewskiego - drukarza chełmińskiego (1829-1907)

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Bibliologia 1 (306), 139-150

1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

MAŁGORZATA FEDOROWICZ

Dorobek wydawniczy Ignacego Danielewskiego — drukarza chełmińskiego (1829—1907)

Lata 50. i 60. XIX w. w Prusach Zachodnich to okres budzenia się życia narodowego Polaków. Przejawiało się ono w zakładaniu organizacji politycznych, towarzystw organicznikowskich oraz ożywieniu w sferze życia kulturalnego¹. Szczególną rolę w umacnianiu polskości odegrały wydawnictwa polskie, a zwłaszcza prasa. Powstanie jej było związane z Chełmnem n. Wisłą, niewielkim miastem, które od czasu Wiosny Ludów do końca lat 60. XIX w. stało się „stolicą” polskiego życia narodowego.

Jedną z bardziej interesujących postaci środowiska drukarsko-wydawniczego w Chełmnie był Ignacy Danielewski. Jego postać doczekała się drobnych opracowań, lecz ze względu na ich niewielką liczbę warto przypomnieć jego życiorys².

Ignacy Danielewski urodził się 29 XI 1829 w Borku, w powiecie krotoszyńskim, w Wielkim Księstwie Poznańskim. Ukończywszy seminarium nauczycielskie w Paradyżu, otrzymał posadę nauczyciela w Trzemesznie, a później w Bydgoszczy. Na zaproszenie Józefa Gólkowskiego — nestora polskiego

¹ W 1862 r. powołano Polski Komitet Centralny Wyborczy na Prusy Zachodnie w celu lepszej organizacji wyborów do sejmu pruskiego. Od 1862 r. zaczęły powstawać Towarzystwa Rolnicze. W 1869 r. powstało Towarzystwo Moralnych Interesów dla całego zaboru pruskiego. Od 1848 r. działało w Chełmnie Towarzystwo Pomocy Naukowej.

² Opracowania dotyczące I. Danielewskiego, które się dotychczas ukazały to: A. Mańkowski, *Ignacy Danielewski (1829-1907), szkic biograficzno-literacki*, Toruń 1908; H. Kurkówna, *Ignacy Danielewski. W trzydziestą rocznicę śmierci*, TeKa Pomorska, R. 2: 1937, nr 4, W. Koryński, *Czasy i ludzie. Ignacy Danielewski w setną rocznicę urodzin*, Dzień Pomorski 1929, nr 18, s. 5. Poza tym biogramy np. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*, Warszawa 1963, s. 52—55; J. Podgóreczny, *Danielewski Ignacy*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa—Łódź 1972, s. 156; B. Cygler, *Ignacy Danielewski*, [w:] *Zasłużeni ludzie Pomorza Nadwiślańskiego z okresu zaboru pruskiego*, Gdańsk 1979, s. 33—36.

drukarstwa pomorskiego³ — we wrześniu 1855 roku przybył do Chełmna. Tu został współpracownikiem, a następnie redaktorem „Nadwiślanina”⁴. W 1859 roku jako jedyny w tym okresie drukarz i księgarz polski złożył obowiązkowy egzamin na drukarza i księgarza przed komisją rządową w Kwidzynie.

Swoją pracę w „Nadwiślaninie” rozpoczął od ogłoszenia cyklu artykułów pt. „Świat i jego mieszkańcy”, pod pseudonimem Ignacy Dołęga. Poślubiwszy córkę Józefa Gólkowskiego — Eufemię, przejął w 1862 roku drukarnię i księgarnię teścia. Stał się odtąd zarówno drukarzem, redaktorem, jak i wydawcą „Nadwiślanina”. Drukarnię przeniósł z ul. Rogowej 158 na rynek, gdzie pozostała aż do 1872. Już w roku 1861 z „Nadwiślanina” wyodrębnił się „Przyjaciół Ludu”⁵. Z nim właśnie wiąże się drugi pseudonim Danielewskiego, mianowicie „Majster od Przyjaciół Ludu”, pod którym opublikował on prawie wszystkie swoje dzieła dla ludu.

Za dopuszczenie do druku korespondencji z Kaszub pt. „Co teraz robić”, autorstwa Walentego Stefańskiego, która ukazała się na łamach „Nadwiślanina” (1861, nr 65), Danielewski został skazany na rok więzienia⁶. Miejszem wykonania wyroku stała się twierdza wiślowska pod Gdańskiem, w której przebywał od 17 IX 1862 do września roku następnego.

Po powrocie do Chełmna zajął się działalnością polityczną i społeczną, zaniehbując nieco swoją oficynę⁷. W czerwcu 1866 roku Danielewski sprzedał „Nadwiślanina” udziałowcom „Banku Kredytowego Donimirski — Kalkstein — Łyskowski i Spółka”. Ci mieli zamiar zamienić „Nadwiślanina” na pismo codzienne i przenieść do miasta, które byłoby bardziej odpowiednie dla

³ Józef Szczepan Gólkowski (1787–1871), drukarz, księgarz i nakładca, redaktor i działacz oświatowy. W 1848 r. założył drukarnię i księgarnię w Chełmnie, która była pierwszą tego typu placówką polską na Pomorzu, wydawał „Szkółkę Narodową”, „Nadwiślanina”, „Katolika Diecezji Chełmińskiej”. Wydał ponad 30 druków treści religijnej i umoralniającej.

⁴ „Nadwiślanin” ukazywał się od 1850 r. do 1866 r. Początkowo był redagowany przez Ignacego Łyskowskiego. Podtytuł „Pismo poświęcone nauce i zabawie” wynikał z ostrożności redakcji, która demonstrowała w ten sposób, że ze swoich zainteresowań wyłącza problemy społeczno-polityczne. Mimo informacyjnego w zasadzie charakteru miał „Nadwiślanin” określony program polityczny, którego najważniejszym punktem była obrona praw narodowościowych ludności polskiej.

⁵ Wydawcą „Przyjaciół Ludu” (1861–1880) do 1862 r. był J. Gólkowski. Redaktorami I. Danielewski i J. Chociszewski. „Przyjaciół Ludu” różnił się od „Nadwiślanina” poziomem. Tę samą tematykę przedstawiał bardziej popularnie.

⁶ Stefański wysunął tu myśli stworzenia drogą oszczędności funduszu narodowego, który mógłby odegrać decydującą rolę w takiej chwili, która wymagałaby zużytkowania jak największych zasobów. Policja skonfiskowała ten numer, dopalając się w artykule Stefańskiego dążenia do oderwania od państwa pruskiego prowincji polskich, kwalifikującego się jako zbrodnia stanu.

⁷ I. Danielewski w latach 1863–1866 był posłem do sejmiku pruskiego. Pełnił funkcję sekretarza Towarzystwa Rolniczego Ziemi Chełmińskiej. W Towarzystwie Moralnych Interesów kierował wydziałem spraw zewnętrznych.

wydawania gazety codziennej. Tak więc 30 XII 1866 wyszedł ostatni numer „Nadwiślanina”, w miejsce którego od 1867 zaczęła wychodzić „Gazeta Toruńska”.

W 1873 Ignacy Danielewski przeniósł się do Torunia i objął kierownictwo redakcji „Gazety Toruńskiej”. Od 1876 do 1897 redagował również założone przez siebie czasopismo „Przyjaciel”. W 1894 roku odszedł z redakcji „Gazety Toruńskiej”, poświęcając się odąd przede wszystkim organizowaniu polskiego życia naukowego i kulturalnego⁸. Zmarł w Toruniu 23 II 1907.

W dotychczasowych opracowaniach brak jest całościowego ujęcia dorobku wydawniczo-drukarskiego Ignacego Danielewskiego. Zważywszy na rolę, jaką odegrały jego publikacje w życiu Polaków zamieszkujących Prusy Zachodnie, warto dokonać próby ich omówienia. Produkcja wydawnicza Danielewskiego będzie przedstawiona w trzech aspektach: statystycznym, treściowym oraz edytorskim. Uzupełnieniem będzie bibliografia wydanych druków w układzie alfabetycznym.

Trudno porównać produkcję wydawniczą Ignacego Danielewskiego z całą produkcją Chełmna, gdyż okres aktywności innych drukarzy chełmińskich przypada na czasy bądź wcześniejsze, kiedy produkcja książek była gorzej zorganizowana, bądź późniejsze, kiedy drukowanie książek było mniej pracochłonne. Poza tym okres działalności innych drukarzy chełmińskich był często dłuższy, aniżeli prowadzenie oficyny przez Danielewskiego. Mimo to warto zaznaczyć, że np. Józef Gólkowski — pierwszy w okresie porozbiorowym polski drukarz chełmiński, teść, a zarazem poprzednik Danielewskiego wydał w latach 1848—1862 51 publikacji polskich, zaś uczeń Danielewskiego Walenty Fiałek w latach 1885—1914 wydał ich 125⁹.

Ignacy Danielewski samodzielnie prowadził działalność drukarsko-wydawniczą od 1862 do 1872 roku w Chełmnie. I na ten właśnie okres przypada wydanie przez niego 64 druków. Z toruńskiego okresu działalności zarejestrowano tylko jeden druk.

Przy ustaleniach liczbowych przyjmowano za jednostkę statystyczną dla czasopism i kalendarzy tytuł, natomiast dla druków zwartych każdy nowy nakład. Ustalono więc, że z oficyny Ignacego Danielewskiego wyszło 47 książek, co stanowi 72,3% jego dorobku wydawniczego, 7 czasopism (10,7%), 10 akcydensów (15,3%) i jeden kalendarz (1,5%).

Wszystkim publikacjom wychodzącym z oficyny Danielewskiego można przypisać określoną tematykę. W przypadku czasopism charakter wyznaniowy

⁸ Brał czynny udział w pracach Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Organizował obchody rocznic narodowych, przygotowywał wiece. Jeszcze w 1900 r. był zagranicznym korespondentem „Słowa”.

⁹ B. Woźniczka-Paruzel, *Polski ruch wydawniczy w Prusach Zachodnich 1848—1914*, Toruń 1993, s. 74.

reprezentował „Katolik” (1868 – 1869). Dla rolników przeznaczony był „Piastr” (1867 – 1869), „Gospodarz” (1850 – 1851) — dodatek do „Nadwiślanina” oraz „Kmieć” (w 1866) — dodatek do „Przyjaciela Ludu”. Pomocne w nauczaniu języka polskiego, upośredzonego w szkołach elementarnych zaboru pruskiego, były czasopisma „Niańka” (1869 – 1870) oraz „Przyjaciel Dzieci i Młodzieży” (1867 – 1868). Natomiast problemami narodowymi, nurtującymi polskie społeczeństwo Prus Zachodnich zajmował się „Nadwiślanin”, starający się być kroniką wydarzeń zarówno politycznych, jak i kulturalnych, rozgrywających się nie tylko na terenie zaboru pruskiego, ale także Królestwa Polskiego. Bardziej popularny charakter miał „Przyjaciel Ludu”, który zyskał sobie czytelników nie tylko w Prusach, lecz również na Górnym Śląsku.

O celach, jakie postawiły sobie redakcje omawianych pism, niech świadczy tekst umieszczony w „Nadwiślaninie”: „...Życie społeczne odzwierciedla się w pismach czasowych i z nich na odwrót pochodzi i zagranie bierze. Do pracy się brać mamy, począć gdzieśmy sobie przerwali, więc niech i pisma nasze będą tego wyrazem: zbiorem wiadomości o naszej pracy, zbiorem myśli wytycznych, potrzeb i rad zdrowych ...”¹⁰.

Wśród książek wydanych przez Danielewskiego można również wyodrębnić kilka grup tematycznych. Książki historyczne, których autorem był często sam Danielewski, służyć miały pogłębianiu polskiej świadomości narodowej, poprzez przypominanie dni polskiej chwały i siły politycznej. Starano się wykorzystywać obchody rocznic narodowych, czego przykładem jest pisana wierszem książka „O Unii Lubelskiej”.

Nadal liczne były książki o problematyce religijnej. Wynikało to zapewne z ciągłego zapotrzebowania społecznego na tego rodzaju literaturę. Danielewski drukował więc żywoty świętych, modlitewniki, listy pasterskie, reguły odprawiania różańca. Wszystkie w formie przeznaczonej dla ludu.

Charakter poradnikowy miały książki dotyczące gospodarowania, wydawane pod wpływem tak wówczas popularnych haseł pracy organicznej, której celem było podnoszenie efektywności gospodarstw polskich.

Aktywizacji politycznej służyły przede wszystkim te książki Ignacego Danielewskiego, które dotyczyły wyborów do parlamentu niemieckiego. Autorowi chodziło o to, aby lud uprawniony do wyborów orientował się w przepisach prawnych i dzięki tej wiedzy mógł wybrać do parlamentu Polaków, którzy upomnieliby się o prawa ludności polskiej. Zapewne bardzo pomocne były praktyczne rady dotyczące już samego mechanizmu oddawania głosów. Należy wspomnieć, że przy tego rodzaju lekturach autor zalecał ostrożność. Oto co zostało umieszczone na ostatniej stronie jednej z książek:

„Książeczkę tę należy jak najwięcej rozpowszechniać. Nie wolno przecież ani rozsprzedawać, ani rozdawać, ani rozpożyczać, ani rozrzucać książek

¹⁰ Nadwiślanin 1864, nr 108 (16 IX), art. „Co podjąć najprędzej?”

i druków publicznie. To znaczy, że tego nie trzeba i z tą książeczką robić na ulicach, na rynkach, w kościele, przed kościołem i na cmentarzu, ani po karczmach lub oberżach, ani na publicznych zgromadzeniach wyborczych lub innych. Można to robić najbezpieczniej tylko w swoim własnym mieszkaniu¹¹”.

Innym przykładem prozy politycznej z licznymi odwołaniami do historii ojczyznej są *Niektóre myśli i fakty na pożytek w terażniejszym położeniu Polski* oraz *Kazimierz Wielki, król Polski po pięciu wiekach z grobu do nas przemawiający*. Przesłaniem tych publikacji było podniesienie w polskim społeczeństwie wiary we własne siły, często poprzez przypomnienie okresów potęgi politycznej Polski.

Większość książek wydanych przez Danielewskiego należała do literatury popularnej, o funkcjach dydaktyczno-wychowawczych. Przeznaczenie ich zadecydowało m.in. o języku, jakim były pisane — a był on prosty, barwny, przekonujący, a zarazem oryginalny — a także o szacie edytorskiej tych druków — o czym później.

Zdarzały się jednakowoż publikacje odbiegające od tego nurtu, czego przykładem mogą być edycje tekstów literackich Szymona Szymonowica, Jana Kochanowskiego, Piotra Skargi czy Konstantego Damrotha. Uwagę zwraca szczególnie wydanie *Sielanek* Szymonowica, o charakterze bardziej krytycznym aniżeli popularyzatorskim. Zostało opracowane przez Stanisława Węclewskiego (profesora gimnazjum chełmińskiego), a było zaopatrzone w bogate komentarze, przypisy i objaśnienia z zakresu mitologii, historii i etymologii.

Do literatury popularnej należy zaliczyć „Kalendarze Majstra od Przyjaciela Ludu”, w których oprócz części kalendarzowej znajdowały się artykuły dotyczące historii Polski, żywoty świętych, wiersze, ogłoszenia księgarskie i handlowe. Podejmowano w nich także problematykę gospodarowania. Oto co napisał Danielewski w pierwszym kalendarzu na rok 1862: „...Postanowiłem sobie tak, żeby w tym kalendarzu napisać rzeczy takie, które się ludziom przydadzą na zawsze i oświecą ich w tem, do czego jeszcze nie mają książek prostych a tanich [...]. Więc tedy taki ma być ten mój pierwszy kalendarz, żeby wam się przydał nie na rok, ale na długo, żebyście go nie rzucali w ką, ale często czytawali, a kiedy nastanie rok nowy, żebyście z niego oddarli karty z Świętami i z jarmarkami, a resztę zachowali długo, jako książkę pożyteczną¹²”.

Kalendarze bardzo szybko zdobyły szeroki krąg czytelników, o czym świadczy zwiększenie nakładu z 6000 egz. w roku 1862 do 20 000 egz. w 1865. Oto co na ten temat pisano w „Nadwiślaninie”: „Liczby świadczą, że to najrozpowszechniejsza książka, we dworze, warsztacie i chacie wiejskiej znaleźć ją gęsto. Przynajmniej przez cały rok jest w codziennem używaniu. Ogłoszenia w tym kalendarzu znajdują rozpowszechnienie tak wielkie, jak na żadnej innej

¹¹ I. Danielewski, *Nauka o wyborach do rejchstagu północno niemieckiego przez Majstra od Przyjaciela Ludu*, Chełmno 1867.

¹² *Polski Kalendarz Katolicki dla Kochanych Wiarusów w Zachodnich Prusach, w Księstwie Poznańskim i na Śląsku*, 1862, s. 83.

drodze, a przez całoroczne branie kalendarza każdodziennie do ręki koniecznie oku i pamięci się wrażają¹³”.

Oprócz książek, czasopism i kalendarzy, z oficyny Danielewskiego wychodziły także publikacje o charakterze akcydensowym, jak: rachunki, sprawozdania, ustawy, programy czy statuty.

Pod względem edytorskim druki ukazujące się w oficynie Danielewskiego były bardzo skromne. Determinował to fakt, iż przeznaczone były dla jak najszerzego, a uboższego zwykle kręgu odbiorców. Musiały być przede wszystkim tanie, a przez to dostępne dla potencjalnych czytelników. Dlatego też miały najczęściej oprawę broszurową, drukowane były bardzo czytelnymi czcionkami, rzadko wzbogacane ilustracjami, a format przy licznych „szesnastkach” najczęściej nie przekraczał 8°. Orientacyjne ceny książek wahały się między 1 sgr a 15 sgr, ceny kalendarzy nie przekraczały w chełmińskim okresie ich wychodzenia 5 sgr, natomiast prenumerata kwartalna czasopism wynosiła ok. 8 sgr. Aby wskazać, jak tanie były te druki, przytoczę ceny innych artykułów, które można było nabyć w tym samym czasie: funt herbaty — 1 tal 10 sgr, funt cukierków — 12 sgr, 1 cygaro — 1 sgr, rękawiczki damskie — 12 sgr¹⁴.

Publikacje te zapewne trafiały do potencjalnego odbiorcy, gdyż niejednokrotnie wznawiano poszczególne wydania. Trudno ustalić nakłady książek i czasopism. Jedynie w przypadku kalendarzy można podać te informacje dokładnie.

Nasuwa się tutaj stwierdzenie, iż te skromne wydania książek, kalendarzy czy czasopism nie wynikały bynajmniej z oszczędności wydającego, lecz z troski o to, aby trafiały do jak najszerzego kręgu odbiorców, co w dużej mierze udało się Danielewskiemu zrealizować.

Nie ulega wątpliwości, że chełmiński okres życia Danielewskiego był niezwykle istotny dla rozwoju polskiego ruchu wydawniczego w całych Prusach Zachodnich. Właśnie wtedy rozszerzał się krąg pracowników polskiej książki i prasy, którzy w jego wydawnictwie zdobywali doświadczenie redakcyjne, drukarskie i edytorskie. I tak np. w redakcji „Nadwiślanina” szlifował swe umiejętności Józef Chociszewski, który rozwinął je później w Poznaniu¹⁵, przy redagowaniu „Przyjaciela Ludu” zdobywał zawodowe szlify Józef Franciszek Tomaszewski — następca Danielewskiego¹⁶. W oficynie „Majstra od Przyjaciela Ludu” uczył się sztuki drukarskiej Walenty Fiałek — znany później bibliofil drukarz i wydawca, który po wyjeździe Tomaszewskiego z Chełmna sam osiadł na stałe w tym miejscu, przywracając mu na nowo rangę ważnego ośrodka wydawniczego¹⁷. Pod okiem Danielewskiego wreszcie (choć już w Toruniu)

¹³ Nadwiślanin 1864, nr 84.

¹⁴ Ceny te zostały zaczerpnięte z ogłoszeń ukazujących się w czasopismach chełmińskich np. Przyjaciel Ludu, nr 3, nr 6.

¹⁵ Zob. B. Woźniczka-Paruzel, *Polski ruch wydawniczy*, s. 31–32.

¹⁶ Tamże, s. 38–39.

zaprawiał się do pracy dziennikarskiej Hieronim Derdowski, który wkrótce stał się znanym pisarzem i poetą kaszubskim¹⁸.

Warto podkreślić, że Chełmno w okresie porozbiorowym było aż do 1867 (kiedy to J. Buszczyński uruchomił swoją drukarnię w Toruniu) jedynym miastem w całych Prusach Zachodnich, w którym istniała oficyna drukarsko-wydawnicza należąca do Polaków. Jednocześnie to niewielkie miasto już od okresu Wiosny Ludów pełniło rolę „stolicy” polskiego życia narodowego na tych terenach, w którym „Majster od Przyjaciela Ludu” odgrywał niemałą rolę. Jednakże od założenia w 1867 „Gazety Toruńskiej” — swoistej kontynuatorki „Nadwiślanina”, Chełmno zaczęło tracić swe dotychczasowe znaczenie polskiego centrum kulturalnego Prus Zachodnich. Nie można jednak zapomnieć, że z niego właśnie przez wiele lat rozchodziły się na całą prowincję polskie wydawnictwa (w tym i I. Danielewskiego), dzięki którym mieszkańcy Pomorza nie utracili kontaktu z rodzimym słowem drukowanym.

Bibliografia wydawnictw Ignacego Danielewskiego

Bibliografia obejmuje 65 druków. Sześćdziesiąt cztery z nich zostały wydane w Chełmnie w latach 1862–1872, zaś jeden w Toruniu. Zarejestrowane zostały wyłącznie wydawnictwa samoistne.

Przy gromadzeniu opisów korzystano z kilku bibliografii, dzięki czemu udało się stworzyć zestawienie zbliżone do kompletności¹⁹. Po utworzeniu kartoteki podjęto próby odszukania poszczególnych tytułów w zbiorach bibliotek toruńskich: w Książnicy Miejskiej oraz w Bibliotece Głównej UMK. W sumie odnaleziono 34 tytuły, które poddano autopsji. Ich opisy w bibliografii zaznaczone są znakiem /+/.

Wszystkie opisy dostosowano do wymogów obecnie obowiązującej normy PB-82/N-01152, adaptowanej do druków dziewiętnastowiecznych. Zachowano więc kolejność elementów opisu nakazywaną przez normę, natomiast zrezygnowano z zamieszczania w ukośnym nawiasie odpowiedzialności autorskiej po tytule. Pominięto dwukropek zalecany przez normę jako znak dzielący tytuł od podtytułu, gdyż to zaciemniałoby semantykę tytułów dziewiętnastowiecznych, nieraz bardzo rozbudowanych i wielocłonowych. W sferze adresu wydawniczego

¹⁷ Zob. H. Dziemis, *Walenty Fiałek (1872-1932), drukarz, księgarz, bibliofil*, [w:] *Zasłużeni ludzie Pomorza Nadwiślańskiego z okresu zaboru pruskiego*, Pomorze Gdańskie nr 12, Gdańsk 1979, s. 47.

¹⁸ Zob. B. Woźniczka-Paruzel, *Polski ruch wydawniczy*, s. 38.

¹⁹ Przy opracowywaniu niniejszej bibliografii korzystano z następujących publikacji bibliograficznych: *Bibliografia czasopism pomorskich*, pod red. H. Baranowskiego, Toruń 1960; A. Mańkowski, *Dzieje drukarstwa i piśmiennictwa polskiego w Prusach Zachodnich*, Roczniki TNT, R. 16, 1909; K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. IV, Kraków 1966.

podano nazwisko wydawcy. Gdy tylko on jest wymieniony, oznacza to, iż był on jednocześnie drukarzem i nakładcą. Gdy wydawca, drukarz i nakładca byli różni, są wymieniani oddzielnie, przy czym rodzaj aktywności wskazuje odpowiedni skrót.

Część opisów zaczerpnięta została z bibliografii, gdzie brakowało niekiedy wielu istotnych informacji. Ponieważ nie udało się do tych druków dotrzeć, ich opisy są z konieczności niekompletne. Tak więc brak niektórych elementów opisu świadczy o niemożności zdobycia informacji o nich, a nie o nieuwadze autorki.

By nie mnożyć nawiasów kwadratowych przyjęto, że wszystkie dane przejęte z tytułatury lub z okładki druku (gdzie często zamieszczana była, wówczas zaczątkowa w formie, stopka drukarska) w opisach podawane są bez nawiasów. Nawiasy pomija się również wtedy, gdy inni bibliografowie ustalili ponad wszelką wątpliwość dane nie występujące w tytułaturze.

- 1.⁺Chociszewski Józef: Cudowny lekarz. Powiastka wielkanocna dla dobrych dzieci i starszych osób. — Chełmno: wyd. i nakł. J. Chociszewski, druk. I. Danielewski, 1869. — 67s.; 16°
- 2.⁺Chociszewski Józef: Historia Polski wierszem. — Chełmno: wyd. i nakł. J. Chociszewski, druk. I. Danielewski, 1868. — 32s.; 8°
- 3.⁺Chociszewski Józef: Powieści i podania ludowe z ust ludu i ksiązek zebrał i wydał... — Chełmno: wyd. i nakł. J. Chociszewski, druk. I. Danielewski, 1869. — 125s.; 16°
- 4.⁺Chotomski Bolesław: Rzut oka na handel przez... . — Chełmno: I. Danielewski, 1865. — 43s.; 8°
5. Chotomski Bolesław: Wzór ustawy do stowarzyszenia pożyczkowego w Chełmnie. — Chełmno: I. Danielewski, 1867
- 6.⁺Damroth Konstanty: Wianek z Górnego Śląska. Poezje. — Chełmno: I. Danielewski, 1867. — 108s.; 16°
7. Danielewski Ignacy: Kazimierz Wielki, król Polski po pięciu wiekach z grobu do nas przemawiający. — Chełmno: I. Danielewski, 1869. — 24s.; 16°
8. Danielewski Ignacy: Kazimierz Wielki, król Polski po pięciu wiekach z grobu do nas przemawiający. — wyd. 2. — Chełmno: I. Danielewski, 1869. — 32s.; 8°
9. Danielewski Ignacy: Męczeństwo świętego Kościoła Katolickiego na Litwie. — Chełmno: I. Danielewski, 1870
- 10.⁺Danielewski Ignacy: Nauka o wyborach do niemieckiego parlamentu przez Majstra od Przyjaciela Ludu. — Chełmno: I. Danielewski, 1867. — 48s.; 16°
- 11.⁺Danielewski Ignacy: Nauka o wyborach do rejchstagu północno niemieckiego przez Majstra od Przyjaciela Ludu. Nowe według doświadczeń z ostatnich wyborów poprawione i uzupełnione wydanie. — wyd. 2. — Chełmno: I. Danielewski, 1867. — 52s.; 16°

12. +Danielewski Ignacy: Niektóre myśli i fakty na pożytek w terażniejszym położeniu Polski przez I. D. — Chełmno: I. Danielewski, 1862. — 60s.; 8°
13. +Danielewski Ignacy: Nowa nauka o wyborach do Reichstagu Niemieckiego przez Majstra od Przyjaciela Ludu. — Chełmno: I. Danielewski, 1871. — 40s.; 8°
14. +Danielewski Ignacy: O Unii Lubelskiej. — Chełmno: I. Danielewski, 1869. — 28s.; 8°
15. Danielewski Ignacy: O Unii Lubelskiej. — wyd. 2. — Chełmno: I. Danielewski, 1869. — 31s.; 16°
16. Danielewski Ignacy: Powiastki i opowiadania Majstra od Przyjaciela Ludu. — Chełmno: I. Danielewski, 1865. — 83s.; 16°
17. Danielewski Ignacy: Powiastki i opowiadania Majstra od Przyjaciela Ludu. — wyd. 2. — Chełmno: I. Danielewski, 1869. — 31s.
18. Danielewski Ignacy: Żywoty Świętych przez... . — Chełmno: nakł. J. Gólkowski, druk. I. Danielewski, 1863
19. Do Eryka. — Chełmno: I. Danielewski, 1862. — 13s.; 16°
20. Droga Krzyżowa najprzód krwawymi zbawiciela świata śladami uprzywilejowana, potem w kościołach braci mniejszych św. Franciszka Reformatorów prowincji Niepokalanego Poczęcia N. Panny Marii dla pożytku dusz ludzkich. — wyd. 3. — Chełmno: I. Danielewski, 1864. — 32s.; 16°
21. Katalog nakładowy i komisowy księgarni... w Chełmnie. — Chełmno: I. Danielewski, 1865. — 8s.; 12°
22. +Katolik. Nakł. I. Danielewski, red. J. Chociszewski, druk. I. Danielewski. Chełmno 4° 1868 R. 1 — 1869 R. 2
23. Kochanowski Jan: Odprawa posłów greckich. — Chełmno: wyd. S. Węclewski. Nakł. i druk. I. Danielewski, 1865. — 18s.; 8°
24. Kraziewicz J.: Rozprawa J. Kraziewicza o gospodarstwach włościańskich Prus Zachodnich powiedziana na Sejmiku Toruńskim dn. 19 lutego r. 1868. — Chełmno: nakł. J. Chociszewski, druk. Ignacy Danielewski, 1868. — 12s.; 16°
25. Książeczka bez tytułu zawierająca 7 litanii i godzinki o Duchu Św. — Chełmno: I. Danielewski, b.r. — 36s.; 16°
26. Książeczka Jubileuszowa. Zawiera List Pasternski, naukę o jubileuszu i wszystkie modlitwy w czasie jubileuszowym potrzebne. — Chełmno: I. Danielewski, 1865.; 16°
27. Łyskowski Ignacy: Trzy nauki gospodarskie... . — Chełmno: I. Danielewski, 1865. — 99s.; 16°
28. +Marański Antoni: Co się działo w Kaszubach za dawnych czasów. Opowiedział przed 100 laty Stary Skiba organista sierakowski a spisuje książdz... — Chełmno: I. Danielewski, 1863. — 46s.; 16°
29. Nabożeństwo pasyjne czyli Gorzkie Żale. — Chełmno: I. Danielewski, b.r.

- 30.⁺Nadwiślanin [Tyg.] Nakł. J. Gólkowski, red. I. Łyskowski, red. i druk. J. Gólkowski. Chełmno 4° 1850 R. 1 — 1866 R. 17
- 31.⁺Niańka. Pisemko dzieciom ku nauce i zabawie. [Tyg.] wyd. I. Danielewski. Chełmno 4° 1869 R. 1 — 1870 R. 2
32. Papież. Pytania na czasie. — Chełmno: I. Danielewski, 1867
- 33.⁺Piast. [Tyg.] Nakł. i red. J. Chociszewskiego, druk. I. Danielewski. Chełmno 8° 1867 R. 1 — 1869 E. 3
- 34.⁺Polski Kalendarz Katolicki dla Kochanych Wiarusów w Zachodnich Prusach, w Księstwie Poznańskim i na Śląsku. Red. i nakł. I. Danielewski, druk. J. Gólkowski. Chełmno 16° 1862 R. 1 — 1897 R. 37.
35. Prądyński Szczepan: Jad człowieczy gorszy od jadu żmii i padalca czyli przeklęstwa i złożeczenia co znaczą i co płacą. — Chełmno: nakł. Sz. Prądyński, druk. I. Danielewski, 1864
36. Program Królewskiego Gimnazjum w Chełmnie na rok szkolny 1867—1868. — Chełmno: I. Danielewski, 1867
37. Program Królewskiego Katolickiego Gimnazjum w Chełmnie na rok szkolny 1869—1870. — Chełmno: I. Danielewski, 1869
38. Program Królewskiego Katolickiego Gimnazjum w Chełmnie na rok szkolny 1871—1872. — Chełmno: I. Danielewski, 1871
39. Proroctwa i przepowiednie o niedalekiej przyszłości ze starych ksiąg i podań ludu. — Chełmno: nakł. autora, druk. I. Danielewski, 1868. — 16s.
- 40.⁺Pruskie Towarzystwo Akcyjne do zabezpieczenia życia w Berlinie. Zatwierdzone przez Najj. Króla Pruskiego dnia 26 marca 1866. — Chełmno: I. Danielewski, 1868. — 5s.; 16°
- 41.⁺Przyjaciół [Tyg.] nakł. i red. I. Danielewski, druk. J. Buszczyński, Toruń 2° 1875 R. 1—1916?
42. Przyjaciół Dzieci i Młodzieży. Pismo Sześciotygodniowe z obrazkiem do nauczania i rozrywki dzieci, młodzieży i starszych osób. Wyd. J. Chociszewski, druk. I. Danielewski. Chełmno 16° 1867 R. 1 z. 1 i 2 — 1868 z. 3
- 43.⁺Przyjaciół Ludu [Tyg.] Red. odp. Rudolf Gawrzyjelski, nakł. i druk. J. Gólkowski, Chełmno 4° 1861 R. 1 — 1880 R.20
- 44.⁺Rachunek Dyrekcji Towarzystwa Pomocy Naukowej z roku od 1 października 1863 do 1 października 1864. — Chełmno: I. Danielewski, 1864. — 4s.; 4°
- 45.⁺Rachunek Dyrekcji Towarzystwa Pomocy Naukowej z roku od 1 października 1864 do 1 października 1865. — Chełmno: I. Danielewski, 1865. — 5s.; 4°
- 46.⁺Rachunek Dyrekcji Towarzystwa Pomocy Naukowej z roku od 1 października 1865 do 1 października 1866. — Chełmno: I. Danielewski, 1867. — 5s.; 4°
- 47.⁺Rachunek Dyrekcji Towarzystwa Pomocy Naukowej z roku od 1 października 1866 do 1 października 1867. — Chełmno: I. Danielewski, 1867. — 6s.; 4°

48. ⁺Rachunek Dyrekcji Towarzystwa Pomocy Naukowej dla Prus Zachodnich od 1 października 1867 do 1 października 1868. — Chełmno: I. Danielewski, 1868. — 7s.; 4°
49. ⁺Rachunek Dyrekcji Towarzystwa Pomocy Naukowej dla Prus Zachodnich od 1 października 1868 do 1 października 1869. — Chełmno: I. Danielewski, 1869. — 6s.; 4°
50. ⁺Rachunek Dyrekcji Towarzystwa Pomocy Naukowej dla Prus Zachodnich od 1 października 1869 do 30 września 1870. — Chełmno: I. Danielewski, 1870. — 7s.; 4°
51. ⁺Rogeard A.: Rozmowa Labienusa. — Chełmno: I. Danielewski, 1865. — 30s.: il.; 4°
52. ⁺Różaniec żywy czyli reguły i nowy sposób wspólnego i skutecznego odmawiania Różańca Świętego. — Chełmno: I. Danielewski, 1866
53. Skarga Piotr: Żywoty Świętych Starego i Nowego Zakonu na każdy dzień przez cały rok /.../. — Chełmno: nakł. J. Fr. Tomaszewski, druk. I. Danielewski, b.r. — 652s.; 4°
54. Statut Towarzystwa Kredytowego Związane pod nową nazwą Nowego Ziemstwa Zachodnio-Pruskiego w Rejencjach Kwidzyńskiej i Gdańskiej. — Chełmno: I. Danielewski, 1865. — 24s.:il.; 8°
55. Statuty Towarzystwa Rolniczo-Przemysłowego dla powiatu toruńskiego. — I. Danielewski, 1865. — 4s.
56. ⁺Stowarzyszenie Centralne dla zabezpieczenia życia i uzyskania funduszu pogrzebowego dla Prus Zachodnich w Gniewie. — Chełmno: I. Danielewski, 1868. — 15s.; 16°
57. ⁺Sybir. Pamiętniki Polaków z pobytu na Sybirze. Tom 1. Niewola Karola Lubicz Chojnickiego 1768 — 1776. Podróż brata Jana de Plano Carpino i Benedykta Polaków. — Chełmno: I. Danielewski, 1864. — 93s.:il.; 8°
58. ⁺Sybir. Pamiętniki Polaków z pobytu na Sybirze. Tom 2. Dziennik podróży Józefa Kopia. — Chełmno: I. Danielewski, 1865. — 99s.; 8°
59. Szpręga Anastazy: Reguła Trzeciego Zakonu S. O. Franciszka Seraf. dla braci i sióstr w tymże zakonie pokutne na świecie życie wiodących z dodatkiem krótkich objaśnień teje reguły i niektórych stosowanych nabożeństw zebrał i ułożył ... — Chełmno: nakł. Klasztor Tercjarzy w Wejherowie, druk. I. Danielewski, 1864. — 213s.; 8°
60. ⁺Szulc Antoni: Bogumił Wiara. — Chełmno: nakł. A. Szulc, druk. I. Danielewski, 1866. — 74s.; 8°
61. ⁺Szulc Kazimierz: Projekt utworzenia kolonii z wychodźców polskich. — Chełmno: I. Danielewski, 1864. — 16s.; 8°
62. ⁺Szymonowic Szymon: Sielanki i kilka innych pism polskich. — Chełmno: I. Danielewski, 1864. — 216s.; 8°
63. Towarzystwo Pomocy Naukowej dla Prus Zachodnich. — Chełmno: nakł. Towarzystwa, druk. I. Danielewski, 1868. — 44s.; 16°

64. Tysięczne miłościwe lato. Nauka o jubileuszu w Tysięczną rocznicę chrześcijaństwa w ziemiach Słowiańskich wraz z modlitwami potrzebnymi do dostąpienia odpustu. — Chełmno: I. Danielewski, 1863
65. Ustawa Banku Kredytowego pod firmą Donimirski, Kalkstein, Łyskowski i spółka w Toruniu. — Chełmno: I. Danielewski, 1866

Der Verlagsertrag von Ignacy Danielewski — dem Drucker aus Chełmno (Culm) (1829—1907)

(Kurzfassung)

Der Artikel stellt einen Versuch dar, den Verlagsertrag von Ignacy Danielewski im ganzen zu erörtern. Er wurde in zwei Teile geteilt: in die Bibliographie, die sich aus 65 alphabetisch geordneten Drucken zusammengesetzt und aus dem beschreibenden Teil, in dem das Leben und die Tätigkeit von J. Danielewski und der Versuch gemacht worden ist, die registrierten Veröffentlichungen zu charakterisieren.

Ignacy Danielewski, Drucker Verleger, gesellschaftlich — politischer Funktionär und Schriftsteller hat im Jahre 1862 die Druckwerkstatt und die Buchhandlung von seinem Schwiegervater, Józef Gólkowski, übernommen. Seit diesem Moment gab er 65 Drucke heraus: 64 in Chełmno, 1 in Toruń.

Sein Verlag gab 47 Bücher, 7 Zeitschriften, 10 Akzidenzdrucke und 1 Kalender heraus. Danielewski gab historische, religiöse Bücher, Ratgeber und politische Bücher heraus. Die Mehrheit davon gehörte zu der populären Literatur mit didaktisch-erzieherischen Funktionen. In diese Strömung gehört auch der „Kalendarz Majstra od Przyjaciela Ludu“ — eine sehr populäre Publikation, die im Jahre 1865 in der Auflage von 20 000 Exemplaren erschienen ist. Danielewski's Verlag gab auch die sehr bekannten Zeitschriften heraus, wie: „Nadwiślanin“, „Przyjaciel Ludu“, „Katolik“, „Piast“ und „Niańka“ heraus.

Editorisch betrachtet, waren die von I. Danielewski herausgegebenen Drucke sehr bescheiden, was aus der Voraussetzung hervorging, daß für die gewöhnlich verarmten Leserkreise bestimmt waren.